

Хома Наталія Михайлівна
Ніколаєва Майя Іванівна

Японо-російські відносини: зміни в умовах загострення безпекової ситуації 2022 року

УДК 327.5[520:477«2022»]
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-6.16>

Хома Наталія Михайлівна
доктор політичних наук,
професор кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. Митрополита Андрея, 5,
Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-2507-5741

Ніколаєва Майя Іванівна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології,
перший проректор
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна
ORCID: 0000-0003-0056-0553

Стаття вивчає динаміку японо-російських відносин в умовах зміни зовнішньополітичної та безпекової парадигми Росії та Японії, появи нових безпекових викликів глобального масштабу. Відзначено ескалацію напруги з огляду на конфронтацію Росії з «колективним Заходом», віднесення Росією Японії до «недружніх держав», наявність спірних територій, відмінне розуміння «українського питання» тощо. Метою статті є вивчення змін, які відбулися в японо-російських відносинах, і які є складовою процесу глобального загострення безпекової ситуації у 2022 р. Завданнями дослідження є з'ясувати: що вплинуло на загострення японо-російських відносин; які характеристики ескалації цього конфлікту. Доведено, що зміна характеру японо-російських відносин в напрямку відкритої конфронтації зумовлена переструктуруванням зовнішньої та безпекової політики передусім Росії, а відтак і Японії. Підкреслено, що зовнішня та безпекова політика Росії набула вираженого авторитарного характеру, відбулося зближення з іншими недемократичними державами, які змагаються за вплив у Індो-Тихоокеанському регіоні й це становить загрозу національній безпеці Японії. Японія у відповідь підвищує обороноздатність, запровадила право на колективну самооборону, скасувала заборону на експорт зброї, зміцнила альянс зі США, просуває власне бачення вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону тощо. Японія долучилася до санкцій (секторальних, персональних), які запровадив «колективний Захід». У статті відзначено, що Росія: вийшла з переговорів щодо мирного договору з Японією; припинила безвізові обміни між Японією та з південними Курильськими островами Сахалінської області; запровадила експортні обмеження; вислала групу японських дипломатів; активізувала військові навчання в регіоні спірних територій; запровадила санкції щодо російських високопосадовців.
Ключові слова: Японія, Росія, японо-російські відносини, Північні території, мирний договір, війна в Україні, санкційна політика.

Вступ. Останніми роками відбуваються істотні зміни зовнішньополітичної парадигми Росії в напрямку посилення антидемократичних, антиліберальних характеристик. Пріоритетом зовнішньої політики Росії стало конструювання нового світового порядку, який втратив ліберально-демократичні характеристики. Росія взяла курс на подальшу конфронтацію з «колективним Заходом», частиною якого є й Японія. Уряд Росії уклав і постійно розширює перелік «недружніх держав», до якого станом на кінець 2022 р. внесено понад 50 держав і територій [7]. У цьому переліку держав від першої ж його редакції є Японія.

Зміни, які відбулися у 2022 р. в японо-російських взаєминах, демонструють тривожну динаміку. Ескалація японо-російського конфлікту зумовлена багатьма причинами – наявністю спірних територій, відмінною позицією щодо територіальної цілісності України, безпековими викликами в Індо-Тихоокеанському регіоні та ін. Висхідна загрозлива динаміка потребує вивчення задля розуміння ймовірних сценаріїв у японо-російських відносинах, які мають не локальне, і навіть не регіональне, а глобальне безпекове значення.

Мета та завдання. Метою статті є вивчення змін, які відбулися у японо-російських відносинах в умовах глобального загострення безпекової ситуації у 2022 р. З огляду на те, що на японо-російські відносини впливає комплекс проблем, кожна з яких може бути об'єктом окремого

вивчення, ми зупинилися лише на кількох. Відтак завданнями дослідження є: 1) проаналізувати, як відмова Росії від обговорення питання мирного договору з Японією позначилася на японо-російських відносинах; 2) розкрити, як посилення агресії у зовнішній політиці Росії, зокрема вторгнення в Україну, вплинуло на японо-російські взаємини.

Методи дослідження. Дослідження опирається на інституційний аналіз. Вивчаються, передусім, рішення та дії влади Японії та Росії, які зумовили висхідну напругу або ставали реакцією на дії іншої сторони.

Результати. Зміни в напрямку погіршення у взаєминах Росії та Японії спостерігаються від 2014 р., практично одразу після анексії АР Крим. Японія приєдналася до санкцій демократичних держав проти Росії у 2014-2015 рр. Тоді Японія закликала Росію відмовитися від анексії Криму й на тлі цього було скасовано офіційний візит В. Путіна до Японії восени 2014 р. Водночас упродовж восьми років після анексії Криму напруга в японо-російських відносинах хоч і зростала, але це не були стрімкі процеси. Натомість 2022 р. ознаменувався масштабною турбулентністю двосторонніх взаємин через агресію Росії в Україні, на яку невідкладно відреагувала Японія.

В оприлюдненому МЗС Росії аналізі російсько-японських взаємин було відзначено, що «попри підтверджену готовність до спільної роботи з комплексного розвитку російсько-японських зв'язків,

з початком “спеціальної військової операції” в Україні адміністрація Ф. Кішіди взяла відверто ворожий курс щодо Росії. Повністю дотримуючись антиросійських установок Вашингтона, Японія відкрито стала на позицію підтримки неонацистських формувань, які діють на території України, надає політичну, економічну та квазівоєнну допомогу режиму в Києві, а також веде активну пропаганду з метою залучення до антиросійської кампанії провідних держав Індо-Тихоокеанського регіону та за його межами, використовуючи при цьому як двосторонні контакти, так і різні міжнародні діалогові майданчики» [11]. Дії уряду Ф. Кішіди російське МЗС оцінило як безпрецедентні для двосторонніх відносин, що руйнують накопичені за довгі роки позитиви співробітництва. Росія озвучила обурення санкціями Японії у сферах торгівлі, фінансів, персональних рестрикцій щодо вищого керівництва російської держави, висилання дипломатів та ін. Ця та інші відповіді Росії на позицію Японії є типовими для держави-агресорки – погрози, шантаж, мова ворожнечі тощо.

В японо-російських відносинах територіальна проблема¹ залишається однією з найгостріших через затяжні перемовини, які нині зупинені Росією в односторонньому порядку. Між Японією та Росією досі немає мирного договору, не здійснено остаточної демаркації державних кордонів після Другої світової війни. Очевидна відсутність наміру Росії повернути Японії окуповані території попри багаторічні зусилля японських урядів. До 2022 р. СРСР та Росія підписували різні документи (Спільна японо-радянська декларація 1956 р., Токійська декларація 1993 р., Іркутська заява 2001 р. та ін.), відбувалися зустрічі на найвищому рівні, готувалися «плани дій» тощо, але територіальний спір так і не був врегульований.

У 2004–2012 рр. Японія, бачачи маніпуляції російської дипломатії, навіть зайняла жорсткішу позицію щодо територіальної проблеми, почала наполегливіше тиснути на російську сторону. Зокрема, було прийняття закон «Про японський суверенітет над Північними територіями» (2009 р.). Росія розцінила такий крок японської сторони як посилення загального тиску на себе, використовуючи територіальне питання [8, с. 15–16].

Деяке послаблення напруження у японо-російських відносинах відбулося від кінця 2012 р. з приходом до влади прем'єр-міністра Японії С. Абе. Однак все знову ж було зведено до розмов на найвищому рівні про потребу укласти мирний договір

¹ Японія не вважає свої Північні території (острови Еторофу, Кунаширі, Шикотан і острови архіпелагу Хабомаї) саме частиною Курильських островів. Для Японії Північні території та Курильські острови (японці їх називають Чішимські острови) – це відмінні категорії. Відтак говорити про Курильські острови як Японію є відголоском радянського суспільствознавчого термінологічного спаду на тематику Східної Азії. Уживання назви «Курили» як синоніма «Північних територій» Японії є термінологічно некоректним.

і нарешті розв'язати затяжну проблему спірних островів. Нові спільні заяви, декларації, активізація економічної співпраці – і цілковита відсутність домовленості щодо територіального питання. Втім активізований діалог був коротким через анексію Росією українського Криму, після чого Японія доєдналася до антиросійських санкцій демократичних держав.

У 2016–2019 рр. Японія та Росія повернулися до обговорення питання мирного договору. На цьому етапі сторони (японська, найперше) акцентували на потребі шукати «новий підхід», відмінний від попередніх, щоб здійснити прорив у розв'язанні проблеми. Японія в особі прем'єр-міністра С. Абе на цьому етапі все ще на діалог з Росією. С. Абе, як найбільш лояльний до Росії глава японського уряду, по кілька разів на рік мав робочі зустрічі з російською стороною. Однак це була лише ілюзія партнерства двох держав щодо розв'язання територіального спору. Наближення до укладення бажаної для Японії угоди не відбувалося. Росія лише «тягнула» час, намагаючись отримати вигідні для себе преференції від економічної співпраці з Японією, наприклад, від інвестицій у відсталий регіон Далекого Сходу.

Росія чітко тримала курс на активізацію виключно спільної з Японією господарської діяльності на островах, яка не суперечить власному підходу до розуміння суверенітету. Водночас у тодішній оцінці С. Абе – це було не що інше, як покроковий рух до мети (повернення територій). Можливо, така стриманість С. Абе була тактикою повільного, але наближення до розв'язання надскладної територіальної проблеми. Видається, що японський уряд мав сподівання, що через фінансування російських бізнес-проектів сформується атмосфера довіри, а відтак вдасться перейти до питання приналежності островів. С. Абе став першим японським прем'єр-міністром, який був готовий поглиблювати економічну співпрацю ще до моменту повернення островів. Увесь час прем'єрства С. Абе (до серпня 2020 р.) зустрічі з російським керівництвом були регулярні, але безрезультатні. Це зовсім не свідчить про якусь політичну недалекоглядність С. Абе щодо В. Путіна та імперської політики Росії, адже після відставки С. Абе дав відверту публічну оцінку російського диктатора.

Важливо, що Японія на той момент була готова проявляти гнучкість щодо термінів та конкретних умов повернення Північних територій, якщо Росія визнає б факт їх приналежності до території Японії. Однак у вересні 2020 р. було проведено чи не останній японо-російський офіційний діалог про повернення територій у формі телефонної розмови нового прем'єр-міністра Й. Сугі та В. Путіна.

Після значної паузи, 21.03.2022 р., МЗС Росії заявило, що «з урахуванням очевидного недружнього характеру запроваджених Японією

в односторонньому порядку обмежень щодо Росії у зв'язку зі ситуацією в Україні приймається низка заходів» [2]. Йшлося про: 1) відмову продовжувати перемовини щодо мирного договору; 2) припинення безвізових поїздок японських громадян на основі прийнятих раніше домовленостей про безвізові обміни [3]; 3) вихід з діалогу з Японією про спільну господарську діяльність на південних Курилах; 4) блокування продовження статусу Японії як партнера Організації Чорноморського економічного співробітництва по секторальному діалогу. Заступник Голови Ради національної безпеки Росії Д. Медведєв заявив, що обидві сторони усвідомлюють, що переговори щодо чотирьох островів ні до чого не ведуть. Оскільки подальші переговори втратили будь-який сенс, то Росія тепер повинна «наполегливо працювати над освоєнням Курил» [9]. Очевидно, що це «освоєння» має не економічний, інфраструктурний характер, а безпековий, оборонний. Таке припущення можна зробити з огляду на регулярні військові навчання російської армії та флоту на територіях, які є чутливими для Японії.

Ескалація напруги в політичній сфері японо-російських відносин одразу позначилася на економічній співпраці. Японський бізнес невдовзі після повномасштабного вторгнення Росії в Україну почав виходити з російського ринку. Прикладом є компанії Mazda, Isuzu, Nissan Motor, Bridgestone E8 Commitment та ін. Ті ж компанії, яким через сильну залежність від російських споживачів, було важко оперативно вийти з російського ринку (наприклад, Japan Tobacco International), зупинили всі інвестиції та рекламу в Росії.

Основними економічними заходами, застосованими Японією щодо Росії у 2022 р., стали: 1) скасування для Росії торговельного статусу «країни найбільшого сприяння», що дозволяє Японії запроваджувати вищі мита на товари; 2) заборона на імпорт з Росії техніки, деяких видів деревини, спиртних напоїв, золота та ін.; 3) заборона на експорт до Росії предметів розкоші; 4) санкції на експорт російським військовим організаціям підконтрольних товарів з узгодженого на міжнародному рівні переліку, інших товарів подвійного призначення (напівпровідники, передові товари, обладнання для переробки нафти, товари, що сприятимуть зміцненню промислової бази Росії, товари, пов'язані із хімічною та біологічною зброєю тощо); 5) зменшення залежності Японії від Росії в енергетиці шляхом поступового припинення та подальшої повної заборони імпорту російського вугілля та нафти [10] та ін. Запроваджені Японією у 2022 р. санкції щодо російської економіки охопили практично усі її сектори й доповнили той перелік санкцій, які уже діяли від 2014 р. (запроваджені після анексії АР Крим). Будь-які нові інвестиції Японії в російське середовище припинені.

Уряд Японії запровадив санкції проти великої кількості російських компаній та організацій, зокрема ФСБ, ГРУ, АТ «Компанія «Сухой»», АТ «РСК «МіГ»», державної корпорації «Ростех», концерн «Алмаз-Антей», корпорація «Тактичне ракетне озброєння», Всеросійський НДІ «Еталон», низка оборонних підприємств та ін. Особливий акцент зроблено на забороні експорту програмного забезпечення, найперше – програм для виробництва чипів, програм для верстатів, що виготовляють мікросхеми та ін. Японія приєдналася до міжнародних санкцій щодо Центрального банку Росії, обмеживши операції з ним; були запроваджені санкції щодо банківської системи Росії. Японія доклала зусиль, щоб Росія не могла обійти фінансові санкції за допомогою цифрових активів (криптоактивів) через криптобіржі.

Санкції Японії щодо юридичних осіб стосується заборони на надання Росії послуг з бухгалтерського обліку, аудиту, консалтингу та трастових послуг. Також до переліку підсанкційних юридичних осіб увійшли медіаорганізації: інформаційно-аналітична агенція SouthFront, медіагрупа Newsfront, інформагентство Inforos; їх рахунки в Японії заблоковані.

Якщо згрупувати санкції, застосовані Японією щодо Росії, то сюди віднесемо: 1) підтримку Японією заходів, спрямованих на унеможливлення фінансування Росії з боку провідних багатосторонніх фінансових установ (МВФ, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку й ін.); 2) реагування на ухиляння Росії від санкцій, зокрема й за допомогою цифрових активів; 3) обмеження операцій з Центральним банком Росії; 4) заморожування активів низки великих російських банків і їхніх дочірніх компаній у Японії через їх тісні відносини з урядом Росії; 5) приєднання Японії до заходів, спрямованих на ізоляцію Росії від міжнародної фінансової системи та світової економіки шляхом відключення окремих російських банків від системи SWIFT; 6) заборона на випуск та операції з новими облігаціями російського державного боргу на первинному та вторинному ринку Японії; 7) заборона нових інвестицій в Росії; 8) заборона надання Росії деяких видів послуг, зокрема трастових та бухгалтерських.

Після того, як президент Росії В. Путін доручив перевести оплату за постачання російського газу в «недружні держави» на російські рублі, Японія була серед тих держав, які першими заявили про неприйнятність цього. В таких діях Росії Японія вбачає одностороннє і явне порушення укладених раніше контрактів. Відтак японський уряд звернувся до національних компаній, найперше – енергетичних, відмовитися від оплати Росії в рублях. Згодом Японія, слідом за партнерами з G7, вирішила поступово припинити імпортування й використання російської нафти. Це складне для

Японії рішення, адже вона сильно залежала від імпорту енергоресурсів з Росії, яка ще у 2021 р. постачала близько 4% нафти та 9% газу. Японські нафтопереробні комбінати знайшли альтернативні російському джерела постачання з Близького Сходу (Саудівська Аравія, Абу-Дабі, Кувейт). З 05.12.2022 р. Японія запровадила верхню цінову межу на російську сиру нафту, окрім нафти, імпортованої зі заводу «Сахалін-2» (з огляду на питання енергетичної безпеки Японії). Таке рішення японська влада прийняла після домовленості між країнами G7 та Австралією щодо обмеження ціни на російську сиру нафту на рівні 60 дол. США за барель у рамках останніх санкцій проти Росії, зумовлених агресією щодо України. Також Японія ввела заборону на імпорт російського вугілля.

Окрім цього, у зв'язку з російською агресією проти України від 01.03.2022 р. Японія «хвилями» запроваджує персональні санкції щодо російських високопосадовців, військових, олігархів, членів родин та близького оточення високопосадовців і под. Персональні санкції Японії стосуються, наприклад, В. Путіна, Д. Медведєва, С. Лаврова, В. Герасімова, Н. Патрушева, Д. Пєскова, Р. Кадірова, С. Кириєнка, Г. Зюганова, Є. Пригожина, депутатів Державної Думи Росії та ін. Активи цих осіб на території Японії є заморожені.

Російське МЗС відтак уважає, що «адміністрація Ф. Кішіди розгорнула безпрецедентну антиросійську кампанію, допускає неприйнятну риторику на адресу Російської Федерації, зокрема наклепи та прямі погрози. Їх озвучують громадські діячі, експерти та представники ЗМІ Японії, які повністю заангажовані на установки Заходу щодо нашої країни. У руслі цього курсу Токіо вдається до практичних кроків, спрямованих на демонтаж добросусідських зв'язків, заподіяння шкоди російській економіці та міжнародному авторитету нашої держави» [1]. Відтак прийнято рішення про безстрокову заборону на в'їзд до Росії низки японських посадовців: прем'єр-міністру, головам обох палат японського парламенту, 384 депутатам нижньої палати парламенту, Генеральному секретарю Кабінету міністрів та членам уряду, представникам інституцій, які займаються питаннями повернення Північних територій та національною безпекою, керівникам, а також провідним колумністам популярних японських медіа та ін. Під російські санкції потрапили й японці, які пов'язані з Україною, наприклад, керівник Спільноти вивчення України, професор Й. Окабе; очільник парламентської асоціації асоціації дружиби «Японія – Україна», депутат парламенту Е. Морі.

Висхідна напруга між Росією та Японією проявляється й у тиску на дипломатичний корпус. Найперше, японський уряд видворив групи дипломатів і чиновників з російського посольства в Токіо середніх рангів (квітень, 2022 р.). Росія у відпо-

відь тоді ж оголосила «дзеркальну» відповідь про видворення з країни групи японських дипломатів. 27.04.2022 р. у МЗС Росії було викликано представника Посольства Японії в Москві. Під час розмови японському дипломату було заявлено: «З початком спеціальної військової операції в Україні <...> офіційний Токіо взяв відверто ворожий антиросійський курс. Активно включившись у шалену кампанію з поширення наклепів на адресу нашої країни, що режисується Заходом, адміністрація Ф. Кішіди пішла на безпрецедентні для сучасних російсько-японських відносин кроки, які руйнують накопичений за довгі роки позитив взаємовигідного співробітництва» [5].

26.09.2022 р. російська влада затримала консула Генерального консульства Японії у Владивостоці М. Тацунорі. Консул був підданий примусовому допиту, не мав адвокатського захисту. Російська ФСБ звинуватила японського дипломата у шпигунстві. Консул М. Тацунорі був оголошений *persona non grata* та був зобов'язаний залишити територію Росії [4]. Вбачаємо у цьому дзеркальну відповідь Росії на звинувачення її дипломатів у шпигунських діях з подальшим їх видворенням. Насправді ж Росія здійснила неправомірний тиск на японського консула саме через те, що той зайняв войовничу позицію щодо країн, які не засудили Росію за повномасштабне військово-вторгнення в Україну.

Про те, наскільки погіршилися за 2022 р. відносини між Росією та Японією, свідчать не лише інституційні політичні рішення, а й події соціо-культурного спрямування. Наведемо приклади:

– 29.01.2022 р. були розпочаті заходи в рамках т. зв. «Року російсько-японських міжрегіональних та побратимських обмінів», але після початку «спеціальної військової операції» в Україні усі заходи були скасовані;

– Росія активізувала наукові заходи, які мають метою формувати негативний імідж Японії. Прикладом є науково-практична конференція «Злочини мілітаристської Японії: історичні та сучасні аспекти» (Москва, 28.09.2022 р.), до учасників якої звернувся очільник МЗС С. Лавров. Зацитуємо з його виступу: «Злочини японського мілітаризму не мають термінів давності і, відтак, не повинні забуватися. При цьому, на жаль, зі сторони офіційного Токіо не тільки не чути слів каяття за агресію супроти держав Азійсько-Тихоокеанського регіону, а й озвучуються абсолютно необґрунтовані та безглузді звинувачення щодо нашої держави. Такий волюнтаристський підхід до історії, який до того ж підриває ООН-центричну архітектуру світоустрою, неприйнятний» [6].

Висновки. Зміна характеру японо-російських відносин в напрямку відкритої конфронтації зумовлена, найперше, переформатуванням зовнішньої та безпекової політики і Росії, і Японії у відповідь на нові виклики: а) Росія набуває щораз вираженого авторитарного характеру, зближується

з іншими недемократичними державами, що змагаються за вплив у Індо-Тихоокеанському регіоні; б) Японія поступово підвищує обороноздатність, запровадила право на колективну самооборону, скасувала заборону на експорт зброї, зміцнила альянс зі США, просуває власне бачення вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону тощо.

Від квітня 2022 р. Росія позиціює Японію як «недружню державу», що сталося на тлі відкритої підтримки Японією України та осуду російського повномасштабного вторгнення. Водночас відзначимо, що погіршення японо-російських відносин спостерігається ще від моменту засудження Японією у 2014 р. анексії АР Крим, але до весни 2022 р. воно не було таким стрімким.

Зміна характеру відносин Японії та Росії проявляється у наступному:

а) Японія: переглянула зовнішню та безпекову політику; різко збільшила витрати з бюджету на оборону; вперше японський уряд надав армії іншої держави (України) допомогу спорядженням й обладнанням; вперше в японському парламенті виступив (хоч і онлайн) лідер іноземної держави; було вислано групу російських дипломатів; запроваджено санкції (секторальні, персональні) і т. д. Велика кількість японського бізнесу вийшла з російського ринку, зупинилося інвестування;

б) Росія: вийшла з переговорів щодо мирного договору з Японією; припинила безвізові обміни між Японією та з південними Курильськими островами Сахалінської області; запровадила експортні обмеження; вислала групу японських дипломатів, а окремих оголосила *persona non grata*; заборонила в'їзд до Росії великої групи державних та громадських діячів Японії; активізувала військові навчання в регіоні спірних територій; посилила співпрацю з державами, які загрожують національній безпеці Японії; вдається до демаршів через поглиблення військової та іншої співпраці Японії зі США; розглядає проблеми двосторонніх відносин з використанням мови ворожнечі, розпалює в публічному дискурсі настрої про ворожість Японії для Росії.

На нашу думку, повномасштабне вторгнення Росії в Україну стало детонатором зростання напруги у відносинах між Японією та Росією. Однак передумовою висхідної напруги стала довготривала неврегульованість територіального спору, а також широкий комплекс проблем, зумовлений боротьбою за вплив у Індо-Тихоокеанському регіоні.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Министерство иностранных дел Российской Федерации. *Заявление МИД России об ответных мерах на политику правительства Японии в отношении Российской Федерации*. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1811646/ (дата звернення: 01.12.2022).

2. Министерство иностранных дел Российской Федерации. *Заявление МИД России об ответных*

мерах на решения Правительства Японии. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1805541/ (дата звернення: 19.11.2022).

3. Министерство иностранных дел Российской Федерации. *О прекращении действия российско-японских договоренностей о безвизовых обменах*. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1828831/ (дата звернення: 13.12.2022).

4. Министерство иностранных дел Российской Федерации. *Об объявлении "persona non grata" сотрудника Генерального консульства Японии в г. Владивостоке*. URL: <https://www.mid.ru/ru/maps/jp/1831432/> (дата звернення: 06.12.2022).

5. Министерство иностранных дел Российской Федерации. *Об ответных мерах в связи с высылкой российских дипломатов из Японии*. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1811032/ (дата звернення: 03.12.2022).

6. Министерство иностранных дел Российской Федерации. *Приветствие Министра иностранных дел Российской Федерации С. В. Лаврова участникам и гостям международной научно-практической конференции «Преступления милитаристской Японии: исторические и современные аспекты»*. URL: <https://www.mid.ru/ru/maps/jp/1831589/> (дата звернення: 08.12.2022).

7. Официальный интернет-портал правовой информации. *Распоряжение Правительства Российской Федерации от 05.03.2022 № 430-р «Перечень иностранных государств и территорий, совершающих в отношении Российской Федерации, российских юридических лиц и физических лиц недружественные действия»*. URL: <http://actual.pravo.gov.ru/text.html#pnum=0001202203070001> (дата звернення: 09.12.2022).

8. Пронь Д. С. *Міжнародно-правові аспекти територіального спору щодо Курильських островів*. Київ : Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2021. 24 с.

9. Reynolds I., Sullivan G. *Russia Ends Japan Peace Talks 'Ritual' After Ukraine Sanctions*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-22/russia-halts-talks-with-japan-on-wwii-peace-over-ukraine-stance> (дата звернення: 12.12.2022).

10. The Government of Japan. *Japan stands with Ukraine*. URL: https://japan.kantei.go.jp/ongoingtopics/pdf/jp_stands_with_ukraine_ukr.pdf (дата звернення: 10.12.2022).

11. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. *Russian-Japanese Relations*. URL: <https://mid.ru/ru/detail-material-page/1102952/?lang=en> (дата звернення: 07.12.2022).

REFERENCES:

1. Ministerstvo inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii (2022) [The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation]. *Zayavlenie MID Rossii ob otvetnykh merakh na politiku pravitel'stva Yaponii v otnoshenii Rossiyskoy Federatsii* [Statement by the Russian Foreign Ministry on retaliatory measures against the policy of the Japanese government towards the Russian Federation]. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1811646/ (accessed 01 Desember 2022) [in Russian].

2. Ministerstvo inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii (2022) [The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation]. *Zayavlenie MID Rossii ob otvetnykh merakh na resheniya Pravitel'stva Yaponii* [Foreign Ministry statement on measures in response to the decisions of the Government of Japan]. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1805541/ (accessed 19 November 2022) [in Russian].

3. Ministerstvo inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii (2022) [The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation]. *O prekrashchenii deystviya rossiysko-yaponskikh dogovorennostey o bezvizovykh obmenakh* [About the termination of the Russian-Japanese agreements on visa-free exchanges]. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1828831/ (accessed 13 December 2022) [in Russian].

4. Ministerstvo inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii (2022) [The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation]. *Ob obavlenii "persona non grata" sotrudnika Generalnogo konsulstva Yaponii v g. Vladivostoke* [About the announcement "persona non grata" of an employee of the Consulate General of Japan in Vladivostok]. URL: <https://www.mid.ru/ru/maps/jp/1831432/> (accessed 06 December 2022) [in Russian].

5. Ministerstvo inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii (2022) [The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation]. *Ob otvetnykh merakh v svyazi s vysylkoy rossiyskikh diplomatov iz Yaponii* [On retaliatory measures in connection with the expulsion of Russian diplomats from Japan]. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1811032/ (accessed 03 December 2022) [in Russian].

6. Ministerstvo inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii (2022) [The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation]. *Privetstvie Ministra inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii S. V. Lavrova organizatoram, uchastnikam i gostyam mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii "Prestupleniya militaristskoy Yaponii: istoricheskie i sovremennyye aspekty"* [Greetings

from the Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation Sergey Lavrov to the organizers, participants and guests of the international scientific and practical conference "Crimes of Militaristic Japan: Historical and Modern Aspects"]. URL: <https://www.mid.ru/ru/maps/jp/1831589/> (accessed 08 December 2022) [in Russian].

7. Ofitsial'nyy internet-portal pravovoy informatsii (2022) [The official internet-portal of legal information]. *Rasporyazhenie Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii ot 05.03.2022 № 430-r «Perechen' inostrannykh gosudarstv i territoriy, sovershayushchikh v otnoshenii Rossiyskoy Federatsii, rossiyskikh yuridicheskikh lits i fizicheskikh lits nedruzhestvennye deystviya»* [Decree of the Government of the Russian Federation dated March 5, 2022. № 430-r "List of foreign states and territories committing unfriendly actions against the Russian Federation, Russian legal entities and individuals"]. URL: <http://actual.pravo.gov.ru/text.html#pnun=0001202203070001> (accessed 07 December 2022) [in Russian].

8. Pron D. S. *Mizhnarodno-pravovi aspekty terytorijnogho sporu shhodo Kurylskikh ostroviv* [International legal aspects of the territorial dispute around the Kuril Islands]. Kyiv: Koretsky Institute of State and Law of the National Ukrainian Academy of Sciences, 2021. [in Ukrainian].

9. Reynolds I., Sullivan G. *Russia Ends Japan Peace Talks 'Ritual' After Ukraine Sanctions*. 2022. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-22/russia-halts-talks-with-japan-on-wwii-peace-over-ukraine-stance> (accessed 09 Desember 2022).

10. The Government of Japan. *Japan stands with Ukraine*. 2022. URL: https://japan.kantei.go.jp/ongoingtopics/pdf/jp_stands_with_ukraine_ukr.pdf (accessed 10 Desember 2022).

11. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. *Russian-Japanese Relations*. 2022. URL: <https://mid.ru/ru/detail-material-page/1102952/?lang=en> (accessed 07 Desember 2022).

Japanese-Russian relations: changes under the conditions of the aggravation of the security situation in 2022

Khoma Nataliia Mykhailivna

Dr. Sc. (Political Science),
Professor at the Department of Political
Sciences and International Relations
Lviv Polytechnic National University
Mytropolyta Andreia str., 5, Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2507-5741

Nikolaieva Maiia Ivanivna
PhD (Political Science),
Associate Professor at the Department
of Political Science, First Vice-Rector
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvorianska Ave., 2, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0056-0553

The article studies the dynamics of Japanese-Russian relations in the context of the change in the foreign policy and security paradigm of Russia and Japan, the emergence of new security challenges on a global scale. The escalation of tension is highlighted taking into account Russia's confrontation with the "collective West", Russia's classification of Japan as "unfriendly states", the presence of disputed territories, a different understanding of the "Ukrainian issue", etc. The purpose of the article is to examine the changes that have occurred in Japanese-Russian relations, and which are a component of global aggravation of the security situation in 2022. The objectives of the research are to find out: what influenced the aggravation of Japanese-Russian relations; what the characteristics of the escalation of this conflict are. It is proved that the change in the nature of Japanese-Russian relations in the direction of open confrontation is caused by the reformatting of the foreign and security policies of both Russia and Japan. It is emphasized that Russia's foreign and security policy has acquired a pronounced authoritarian character, there has been rapprochement with other non-democratic states competing for influence in the Indo-Pacific region, which poses a threat to Japan's national security. In response, Japan has increased its defence capabilities, introduced the right to collective self-defence, lifted the ban on arms exports, strengthened its alliance with the United States of America, promoted its own vision of a free and open Indo-Pacific region, etc. Japan joined the sanctions (sectoral, personal) imposed by the "collective West". The article states that Russia: withdrew from negotiations on a peace treaty with Japan; stopped visa-free exchanges between Japan and the southern Kuril Islands of the Sakhalin Oblast (Region); introduced export restrictions; expelled a group of Japanese diplomats; intensified military exercises in the region of the disputed territories; imposed sanctions against high-ranking Russian officials.

Key words: Japan, Russia, Japanese-Russian relations, Northern Territories, peace treaty, war in Ukraine, policy of sanctions.